

-Харьков: Консум, Ун-т внутр. дел, 2000. -704 с.

14. Власов П.К. Психология формирования стратегии организации на этапе замысла. -СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2001. -268 с.

15. Argyris C. Interpersonal competence and organizational effectiveness. -Homewood, IL, 1962. -380 p.

16. Seashore S.E., Yuchtman E. Factorial analysis of organizational performance // Administrative Science Quarterly. -1968. -580 p.

17. Perrow C. Complex organizations: a critical essay. -Chicago, 1972. -314 p

18. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии -СПб.: Питер Ком, 1999. -720 с.

19. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология: Учебник -Харьков: Нац ун-т внутр. дел, 2001. -640 с.

20. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник /За ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. -Хмельницький: ТУП, 2001. -330 с.

21. Родина О.Н. О понятии «успешность трудовой деятельности» // Вестник Моск. ун-та. -Сер.14. -1996. -№ 3. -126 с.

22. Майзель Н.И., Небылицын В.Д., Теплов Б.М. Психологические вопросы отбора // Инженерная психология

/Под ред. А.А. Леонтьева, В.П. Зинченко, Д.Ю. Панова. -М.: Изд-во МГУ, 1964. -450 с.

23. Жогин П.В., Фаткуллин Ф.Н. Предварительное следствие. -М.: Госюриздат, 1965. -240 с.

24. Михайлов А.И. Сущность и значение предварительного следствия в советском уголовном судопроизводстве // Проблемы совершенствования предварительного следствия и прокурорского надзора за исполнением закона органами дознания и предварительного следствия. -М.: Юрид. лит., 1982. -188 с.

25. Рахунов Р.Д. Участники уголовно-процессуальной деятельности. -М.: Юрид. лит., 1961. -218 с.

26. Чеканов В.Я. Прокурорский надзор в уголовном судопроизводстве. -Саратов: Изд-во Сарат. ун-та, 1972. -250 с.

27. Кузмичев В.С. Теория и практика следственной деятельности: Монография -Киев: НВТ «Правник», 1997. -246 с.

28. Клименко Н.И. Криминалистические знания в структуре профессиональной подготовки следователя: Учеб. пособие. -К.: Выща шк., 1990. -234 с.

Надійшла до редколегії 04.07.2003

ШОПИНА И.Н. ОТНОСИТЕЛЬНО ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЛЕДСТВЕННЫХ ОВД УКРАИНЫ

Рассмотрено общее понятие и особенности составляющих эффективности профессиональной деятельности и подходы к ее определению в отношении профессиональных функций следственных ОВД.

***

SHOPINA I.N. CONCERNING DEFINITION OF CONCEPT EFFICIENCY OF PROFESSIONAL WORK INVESTIGATOR OF UKRAINE LAW-EMPLOYEES ORGANS

The general concept and features of components efficiency of professional work and approaches to its definition is considered concerning professional functions investigator of law-employees organs.

О.М. ЯРОШЕНКО

канд. юрид. наук, доц.

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

УДК 349 2

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ ТРУДОВОГО ПРАВА

Розглянуті проблемні питання визначення джерел трудового права та удосконалення правового регулювання нормотворчої діяльності в Україні

В повсякденному житті зустрічається велика кількість документів та актів, відмінність між якими часто не проводиться. З вказаної причини виникають складності з вибором предмета їх регулювання, визначенням юридичної

сили, використанням і правовим захистом. Вирішити ці складності можна лише завдяки чіткому визначенню поняття, характеристик правових актів та їх співвідношення між собою [1].

Джерела будь-якої галузі права, в тому числі і трудового, мають окремі притаманні лише їм риси. Специфіка джерел трудового права, перш за все, зумовлена нерівністю сторін трудового договору. З точки зору суспільної справедливості держава та її органи повинні захищати інтереси більш слабкої сторони трудових правовідносин – працівника. Держава, визначаючи пріоритет інтересів роботодавців, завжди створює підґрунтя для гострих форм соціального конфлікту між суспільною справедливістю і силою примусу в трудових відносинах. Безумовно, це й послужило однією з головних причин широкого залучення до створення трудових правових приписів представників працівників. Особливості джерел трудового права проявляються також і в процесі їх реалізації: адже застосування більшості з них відбувається на конкретному підприємстві, в установі чи організації, із якими працівник перебуває у трудових правовідносинах. На жаль, можливість працівника вимагати від власника або уповноваженого ним органа надання гарантованих чинним законодавством прав у наш час доволі обмежена, у зв'язку з чим повинні діяти якомога чіткіші механізми реалізації норм трудового права. Без них, справедливі, із точки зору суспільства, вимоги законодавства про працю залишаються без виконання. Соціальні, в тому числі й трудові, права людини на межі XX-XXI століття стали одними із найбільш актуальних проблем світового співтовариства та окремих держав.

В сучасному світі спостерігається тенденція до "соціалізації" економіки, політики, права та ідеології. Проблеми "соціального розвитку", "соціальної економіки", "соціальної політики", "соціальних прав", "соціальної держави" стали об'єктом особливої громадської уваги. Про надання світовим співтовариством величезної значимості цим проблемам свідчить проведення Всесвітньої зустрічі на вищому рівні в інтересах соціального розвитку (Копенгаген, 6-12 березня 1995 р.) з участю 186 держав. Вперше в історії глави держав та урядів зібралися разом, щоб визнати важливість соціального розвитку та благополуччя людей для забезпечення миру і людського прогресу, оголосити соціальні цілі пріоритетними в XX столітті та в прийнятих від імені своїх держав двох актах: Копенгагенської декларації про соціальний розвиток, а також Програмі дій [2, с.11-12]. Враховуючи вищевказане давати характеристику джерелам трудового права тільки з позиції нормативізму неправильно: адже вона передбачає однаковий підхід як до джерел, що стали регулятором трудових відносин, так і тих, які в силу певних причин не реалізуються.

Отже, при визначенні джерел трудового права слід мати на увазі багатомірність вказаної категорії. Їх характерні риси проявляються як у процесі створення, так і під час реалізації. У зв'язку з цим якісне дослідження джерел трудового права передбачає характеристику не тільки їх створення й змісту, але й процесу реалізації.

Терміном "джерела трудового права" в більшості іноземних правових систем одночасно позначаються як змістовні (матеріальні), так і формальні джерела права. На думку французького вченого Ж.-Л. Бержеля, юридичні пра-

вила не позбавлені причин, а їх походження пов'язано з деякими прихованими від зовнішнього погляду даностями. Це й самі різноманітні принципи: моральні, релігійні, філософські, політичні, соціальні, ідеологічні - ті, що управляють позитивними правилами, служать їх основою, й ті, які ведуть свій початок із філософії права. Це рівною мірою й факти соціальної дійсності, і вимоги ситуації, що складається в часі, просторі, сфері технічних засобів права. Інакше кажучи, це, перед усім - "творчі сили права", які складають його сутнісні джерела, і називаються вони так тому, що забезпечують норми матеріальною основою. Формальні ж джерела - це способи формування юридичних норм, тобто прийоми й акти, завдяки яким ці норми викликаються до життя, стають складником позитивного права і набувають статусу норм закону [3, с.97-99].

Різноманіття суспільних відносин, що регулюються правом, породжує велику кількість правових актів. Вони є схожими за багатьма основними ознаками, але поряд із тим їх не тільки можна, але й необхідно розрізняти між собою. Специфіку кожного з правових актів необхідно чітко уявляти та враховувати в процесі їх підготовки, прийняття та реалізації, інакше можуть виникнути ускладнення щодо вирішення завдань, які стоять перед окремими суб'єктами правотворчості. В реаліях сьогодення доволі часто відбувається підміна одних актів іншими, запобігти чому можна лише в разі побудови чіткої системи правових актів. Класифікація покликана їх розташувати в певній послідовності, що дозволило би запобігти можливих ускладнень в процесі реалізації та застосування правових актів, а також виявити матеріальні та формальні зв'язки в системі правових актів [4, с.52-56].

Співвідношення правових актів - це доволі об'ємна категорія, яка на протязі тривалого часу була і є предметом дослідження вчених-правників. Вказана категорія виражає положення конкретного акту в національній правовій системі та відображає характер повноважень суб'єкта права, підпорядкованість за юридичною силою, цільовий і функціональний зв'язок між актами тощо. Ігнорування цих та деяких інших чинників призводить до штучної правової диспропорції. Доволі часто велика кількість одних актів стримує розвиток інших. Зокрема, численність підзаконних актів нівелює та зменшує роль Конституції України та законів України, впливає на стан загальної законності в країні.

Хоча в юридичній науці взагалі, і у трудовому праві зокрема, існують різні підстави класифікації правових актів, на практиці ж вони в багатьох випадках, частково чи повністю суміщаються. В юридичній літературі для класифікації правових актів пропонують використовувати в якості критерію: юридичну силу акту; його форму; орган, який їх приймає; вид відносин, що піддається регулюванню; порядок прийняття та видання; сферу їх дії та багато інших.

Враховуючи вищевказане та приймаючи до уваги проблемність питань правового регулювання відносин, в тому числі і трудових, доречним та вкрай необхідним є прийняття Верховною Радою України Закону України "Про но-

рмативні правові акти України". Зазначений закон буде першою спробою комплексно врегулювати всі питання, пов'язані із нормотворчою діяльністю в Україні, і в цьому розумінні він має бути взірцем нормативно-правового акту як за змістом, так і за способом викладення норм [5].

Предметом регулювання має стати встановлення вимог до законів та інших нормативних правових актів України, визначення порядку їх підготовки, розгляду, прийняття, опублікування, вступу в силу, тлумачення і скасування, а також визначення способів вирішення юридичних колізій. В Законі має міститися визначення таких основних термінів, як: нормативний правовий акт, нормотворча діяльність (нормотворчість); нормотворчі повноваження, нормотворчий орган, правові норми, правила юридичної техніки, тлумачення нормативних правових актів тощо.

Потребують правового закріплення основні принципи нормотворчої діяльності. До числа яких слід віднести наступні:

- 1) законність;
- 2) усебічний захист прав, свобод і законних інтересів громадян;
- 3) демократизм і гласність в процесі розробки і прийняття правових актів;
- 4) єдність, повнота і несперечливість системи нормативних правових актів;
- 5) плановірність та оперативність нормотворчості;
- 6) дотримання правил законодавчої техніки;
- 6) науковість;
- 7) обов'язковість створення механізмів реалізації нормативних правових актів;
- 8) відкритість і доступність інформації про прийняті нормативні правові акти.

Глава "Загальні положення" Закону України "Про нормативні правові акти України" має містити статтю, присвячену стадіям нормотворчої діяльності (прогнозуванню нормотворчості; плануванню нормотворчих робіт; підготовці проєктів нормативних правових актів; науковій експертизі проєктів нормативних правових актів, обговоренню і прийняттю нормативних правових актів; опублікуванню і тлумаченню нормативних правових актів; оцінці ефективності дії нормативних правових актів).

Окремі глави Закону мають бути присвячені видам та юридичній силі нормативних актів, нормотворчому процесу, прийняттю нормативних актів і введення їх в дію та ін.

Потребують закріплення приписи щодо юридичної техніки. Необхідно закріпити положення, відповідно до якого нормативні правові акти Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України приймаються українською мовою і публікуються українською і російською мовами. Нормативні правові акти інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування приймаються і публікуються українською мовою, а в разі необхідності - публікуються й іншою національною мовою. Нормативні розпорядження, що містяться в нормативних правових актах, повинні бути точними, лаконічними та виключати двозначність.

Структура нормативного правового акту повинна забезпечувати логічний розвиток предмета правового регулювання, перехід від загальних до більш конкретних положень. Обов'язковим атрибутом акту має стати його найменування. Воно повинно давати загальну уяву про його зміст, точно відображати предмет правового регулювання.

Необхідна стаття, яка б чітко визначала структурні елементи нормативного правового акту.

Окрема глава Закону має визначати основні засади тлумачення нормативних правових актів, метою якого повинна бути визначеність їх змісту або окремих положень. Зміст нормативного правового акту не повинен змінюватися при його тлумаченні.

Є сенс в Законі також звернутися до питання державного обліку нормативних актів.

Державний облік нормативних правових актів повинен забезпечувати одержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і громадянами точних відомостей про дату прийняття (схвалення, підписання) правового акта, дату і джерела його офіційного опублікування, момент вступу в силу, внесення в нього змін та доповнень, момент припинення дії акту, а також про чинну редакцію правового акту і редакції цього акта станом на будь-який день за весь період його дії.

Державний облік повинен включати в себе централізований збір та реєстрацію нормативних правових актів, створення і підтримку в належному стані їх фондів і централізовану інформацію про ці акти.

Державний облік нормативних правових актів мають здійснювати:

а) нормативно-правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади - Міністерство юстиції України;

б) нормативно-правових актів міністерств і республіканських комітетів Автономної Республіки Крим - Міністерство юстиції України в Автономній Республіці Крим;

в) нормативно-правових актів обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, їх управлінь, відділів, інших підрозділів, а також місцевих органів господарського управління та контролю - обласні, Київське та Севастопольське міські управління юстиції;

г) нормативно-правових актів районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, їх управлінь, відділів, інших підрозділів - районні, районні у містах Києві та Севастополі управління юстиції.

Для покращення роботи з нормативними актами доцільно закріпити положення щодо їх систематизації. Систематизація актів повинна здійснюватися шляхом кодифікації раніше прийнятих законів у ході законотворчого процесу, включення нормативних правових актів у єдині тематичні, хронологічні збірники, за допомогою здійснення довідково-інформаційної роботи та іншими способами. Важливими є норми з питань зберігання оригіналів нормативних правових актів

ЛІТЕРАТУРА

1. Тихомиров Ю.А., Котелевская И.В. Правовые акты. -М.: Издание г-на М.Ю. Тихомирова, 1999 -381 с.
2. Иваненко В.А., Иваненко В.С. Социальные права человека и социальные обязанности государства: междуна-родные и конституционные правовые аспекты. -СПб.: Изд-тво "Юридический центр Пресс", 2003 -404 с
3. Бержель Ж.-Л. Общая теория права. -М.: Издатель-

ский дом NOTA BENE, 2000. -576 с.

4. Смолярчук В.И. Источники советского трудового права. -М.: Юрид. лит., 1978 -94 с.

5. Данилов С.О. Деякі концептуальні засади гармонізації законодавства України // Проблеми і перспективи розвитку та реалізації законодавства України: Тези доп. і наук. повідомлень наук.-практ. конф. -Київ, 2001 -С 135-136.

Надійшла до редколегії 01.07.2003

ЯРОШЕНКО О.Н. ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ИСТОЧНИКОВ ТРУДОВОГО ПРАВА
Рассмотрены проблемные вопросы определения источников трудового права и усовершенствования пра-вового регулирования нормотворческой деятельности в Украине.

***

JAROSHENKO O.N. LEGAL QUESTIONS OF DEFINITION OF SOURCES OF THE LABOR LAW
Problem questions of definition of sources of the labor law and improvement of legal regulation of creativity of norms of activity in Ukraine are considered.

М.М. ЯСІНОК

Білопільський районний суд Сумської області

УДК 347.931

ПРИНЦИПИ УСНОСТІ, БЕЗПОСЕРЕДНОСТІ Й БЕЗПЕРЕРВНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ЇХ ВЗАЄМОДІЯ З ПРИНЦИПОМ ГЛАСНОСТІ І НЕОБХІДНІСТЮ ПОВНОГО ФІКСУВАННЯ ТЕХНІЧНИМИ ЗАСОБАМИ СУДОВИХ ПРОЦЕСІВ

Розглянуті законодавчі вимоги щодо стану фіксування судового процесу технічними засобами.

Безпосереднє протоколювання процесуальних дій, здійснених в усній формі в судовому засіданні теоретично було пов'язане з необхідністю контролю за діяльністю нижчих судових інстанцій «Запис устних пояснень в протоколі древнее, чем фиксирование их в бумагах сторон. Последние проявляются вследствие неудобств, соединенных с записыванием чужой устной речи в самом заседании суда», - вказує К.І. Малишев [1, с.342].

Таким чином, судові засідання тисячоліттями фіксувались за допомогою письмових протоколів. Метою цього завжди було встановлення і закріплення істини по справі. І сьогодні для встановлення істини суд зобов'язаний прийняти всі необхідні міри для дослідження обставин справи, зокрема, і шляхом повної фіксації судового процесу технічними засобами. Тому повна фіксація судового процесу технічними засобами є однією з вагомих гарантій реалізації громадянами свого права на судовий захист. Вважаємо необхідним зазначити, що закріплене в Конституції Укра-

ни право фізичних та юридичних осіб на судовий захист і поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, знаходить свою реалізацію.

В практичній площині такі гарантії висвітлюються через призму принципів цивільного процесу, таких як змагальність, диспозитивність, законність, і знаходяться в тісному поєднанні з іншими принципами судового процесу – усності, безперервності та безпосередності.

Стаття 129 Конституції України пов'язує принцип гласності судового процесу з повною його фіксацією технічними засобами. Тобто усне, безпосереднє, безперервне спілкування суду зі сторонами, третіми особами, свідками, та експертами потребує точного, послідовного неупередженого закріплення.

Така вимога Конституції України знайшла своє відтворення в ст.198 ЦПК України, згідно якої на суд покладається завдання здійснення повного фіксування судового процесу технічними засобами. Слід зазначити, що при реалізації цього конституційного положення є певні труд-